

Oosterlaauwersfräisk lengten in dat Oostfräisk

fan Oen Diirk Feldman

Dat undstóon fan dat oostfräisk wookóolsüsteem mit siin fär lengten is noch altiid 'n groot róódsel. Wat teejooriiden góónt d'r fan uut dat däi oopen un ooverlâang wookóólen âal up dat ferdwiinen fan dat ennsens-e t'rüeggóónt. Dat het seeker bii wat gefallen soo west.

Äin biispil föör woorden däi mit 'n grôot worskiinelkkaid eerst döör dat inkorperäären fan dat ennsens-e ooverläengt kreegen hebbent is "muet". Bii lüü oover 80 finnent wii in 't Ooverläidingerland un Raiderland fandóóeg noch ruugweğ tain restföörms mit ennsens-e, däi teegen däi dumiinâant föörm mit ooverläengt bruukt wordent. Äin d'r fan is "mutte" teegen dat dumiinâant "muet". Düs gaajt bii "muet" däi ooverläengt up dat inkorperäären fan dat ennsens-e t'rüeg.

/mütə/ > /mʊ·ət/

Bii anner woorden is disser teejoorii näit soo makkelk an t' wennen, um dat bii disser woorden däi ooverläengt of t'minst 'n lengen al föördeem eksistäärt het. Up Börkem word't dat woord "iem" as /i:mə/ uutproot't un fan däi oel Emders djóólekt wäitent wii fan dat uutprooten /ɪ·əmə/. As al Orend Remmers skrift sal däi ooverläengt hir wal 'n Oosterlaauwersfräisk ferskiinsel weesen, f'rdan doo man dat Sóóterfräisk "íeme" /i:mə/ mit dat sülviğ uutprooten as up Börkem ferglikt. Börkem het düs 'n ollerder uutprooten fan dat lengen biibehollen. Man kan alsoo dat folgend undwikkeln reekunstruwäären.

/i:mə/ > /ɪ·əmə/ > /ɪ·əm/

Bii 'n woord as "iem" is up Börkem däi pluuroól noch altiid /i:m:/, wiilst däi pluuroól up fastwal fan /ɪm:/ häit't. Däi pluuroól maut düs bii dat diftongäären kört worden weesen.

Bii anner woorden finnent wii däi läengt ook fandóóeg noch in d' pluuroól. Bii föörbild "poeg" /pɔ·əɣ/ mit däi pluuroól "poegen" /pɔ·əɣŋ/, wat up Sóóterfräisk fan "poage" /pɔ:ɣə/ un mit pluuroól "poagen" /pɔ:ɣn/ häit't. Düs kan man dat folgend undwikkeln anneemen.

/pɔ:ɣə/ > /pɔ·əɣə/ > /pɔ·əɣ/

Dat sülviğ undwikkeln kun ook föör "roeg", "rüeg", "müeg" un annernt tellen.

Up d' oostfräisk ailân finnent wii fööer 'n oopen wookóol fóók 'n warjant däi näit diftongäart, man bloot lengt uutproot't word't. Bii föörbild word't "läegen" up däi ailân /lɛ:ɣŋ/ uutproot't, unnerwiilst dat up fastwal fan /lɛ·əɣŋ/ uutproot't word't. Dat Sóóterfräisk het "lääze" /lɛ:zə/ un doo wii mit dat Olfräisk "ledza" fergliikent, hebbent wii hir ook weer 'n lengen fan worskiinelk /ɛ/ nóó /ɛ:/ tau. In fergliik tau dat leeğdüütsk "leggen" het dat Oostfräisk alsoo däi oosterlaauwersfräisk läengt biibehollen un dan diftongäart, soo dat man dat folgend undwikkeln reekunstruwäären kan.

/lɛ:zə/ + /lɛɣŋ/ = /lɛ:ɣŋ/ > /lɛ·əɣŋ/

Dat sülviğ kun ook föör "liegen", "paasen", "säegen", "waasen" un annert tellen.

Mit dat noch leevend Sóóterfräisk t' fergliiken is fan sülst bloot äin möögelkkaid. Däi äiniğsins gaud dookumentäart uutstüürven djóólekten fan dat Oosterlaauwersfräisk, däi fan dat Oostfräisk fefangen wurdent, wiisent ook al lengten däi wii fandóóeğ in 't Oostfräisk weeruem finnen köönent. Föörbiller bünt "briel" un "buel" däi wii fan Cadovius Müller as "briehl" un "buhl" ooverleevert kreegen hebbent. Dat Sóóterfräisk het hir mit "bril" un "bulle" kiin lengten.

Dat häit't alsoo dat däi lengten in 't uutstüürven Oosterlaauwersfräisk un dat Sóóterfräisk näit altiid gliik wassent un man föör elker woord wies enkeld prüüfen maut of dat woord 'n oosterlaauwersfräisk läengt biibehollen hebben kan. In d' ferliik kan man t' läest gissen, dat t'minst 'n дәil fan dat oostfräisk wookóólsüsteem up dat Oosterlaauwersfräisk t'rüeğgaajt.